

Edyta Lichacz, I rok NSD
Monika Sowińska, I rok NSD
Katarzyna Osiecka, II rok NSD¹⁸³

Słowa klucze: Europejskie Fundusze Społeczne, renowacja zabytków

POZYSKIWANIE FUNDUSZY UNIJNYCH NA REWITALIZACJĘ I ODNOWĘ ZABYTKÓW NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTW POMORSKIEGO I WARMIŃSKO – MAZURSKIEGO

Wstęp

Polska jako członek Unii Europejskiej korzysta z wielu funduszy strukturalnych. Celem wybranych funduszy jest odbudowa i renowacja obiektów zabytkowych. W Polsce za obiekty zabytkowe uznaje się wszystkie obiekty, które powstały przed 1939 rokiem. Ze względu na zniszczenia wojenne, a także duże zaniedbanie późniejszych lat, wiele obiektów zabytkowych jest obecnie w złym stanie. Specjaliści podkreślają, że wiele obiektów, szczególnie pałacowych, ucierpiało z powodu złego wykorzystania w latach 1945 – 1989. Przykładowo, znaczna część dworów i pałaców polskich służyła za kwatery PGR-ów. Lata 90. XX wieku i harmider własnościowy także przyczyniły się do dewastacji znaczącej liczby obiektów. Obecnie, dzięki pomocy Unii Europejskiej (UE), przekazywanej w funduszach strukturalnych, wiele obiektów może zostać wyremontowanych i doprowadzonych do dawnej świetności. Celem tego artykułu jest zaprezentowanie niektórych projektów, dzięki którym zabytki województwa warmińsko - mazurskiego oraz pomorskiego zostaną wyremontowane.

1. Krótka historia EFS w Polsce

W ramach działania EFS wspierane są projekty z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Obszarem wsparcia objęte są zabytki o znaczeniu ponadregionalnym, w tym zabytki wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO lub uznane przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Wsparciem objęte są również projekty z zakresu ochrony i zachowania ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego. Działanie obejmuje także dofinansowanie działań z zakresu cyfryzacji (digitalizacji) zasobów bibliotecznych, archiwalnych i muzealnych, w tym tworzenie wirtualnych muzeów. Efektem realizacji projektów ma być nie tylko poprawa stanu zabytków o znaczeniu europejskim i ogólnopolskim, ale także wzrost kultury w kreowaniu miejsc pracy i PKB oraz wzrost atrakcyjności kraju dla turystów, inwestorów i mieszkańców. Minimalna wartość projektów wynosi 5 mln EUR. Dofinansowanie z EFRR wynosi maksymalnie do 85% kwalifikujących się wydatków. Projekty w ramach działania nie będą realizowane w celach komercyjnych i nie będą ukierunkowane na prowadzenie działalności gospodarczej¹⁸⁴.

Fundusze unijne istnieją w Polsce prawie od początku zmian ustrojowych. W 1990 roku w naszym państwie funkcjonował program PHARE, w późniejszym czasie powstały

¹⁸³ Praca pisana jest pod kierunkiem prof. Krystyny Żołądkiewicz, Instytut Handlu Zagranicznego, Wydział Ekonomiczny Uniwersytetu Gdańskiego

¹⁸⁴ <http://www.dotacje.xtp.pl>, 06.03.2011.

dotatkowe dwa fundusze przedakcesyjne – ISPA i SAPARD. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej dofinansowanie z funduszy – tym razem już strukturalnych i Funduszu Spójności – znacznie wzrosło. W następnych latach, do 2013 roku nasz kraj zostanie największym odbiorcą unijnych środków wśród państw uczestniczących.

2. Wykorzystywanie funduszy w województwie warmińsko – mazurskim

Elbląg uzyskuje zewnętrzne środki finansowe na realizację projektów umożliwiających rozwój kultury i turystyki. Głównym celem jest całkowita rekonstrukcja Starego Miasta mająca na celu przywrócenie elbląskiej Starówce pozycji centralnego ośrodka kultury.

Dokumentację projektową opracowano w 2009 roku Roboty rozpoczęto w czerwcu 2010 roku, a ich zakończenie wyznaczono na koniec października 2010 roku. Koszt robót budowlanych został ustalony na kwotę 1 634 384,25 PLN. Cel prac remontowych to odtworzenie w układzie historycznym i odrestaurowanie muru obronnego przy ul. Osińskiego, w sąsiedztwie Bramy Młyńskiej, na odcinku ok. 100 m oraz przebudowa nawierzchni z bruku o pow. 421 m² z zachowaniem istniejącego rynsztoka i schodów. Zadanie otrzymało dofinansowanie ze środków UE z Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007-2013 objętego Programem Rozwoju Turystyki Kanału Elbląskiego i Pojezierza Iławskiego na lata 2004-2006 z perspektywą na lata 2007-2013. Wynikająca z zawartej umowy kwota dofinansowania wynosi 2 620 085,25 PLN, tj. 85% kosztów kwalifikowanych ww. przedsięwzięcia¹⁸⁵.

„Ornecka starówka” to zintegrowany projekt rewitalizacji społeczno – urbanistycznej historycznego centrum Ornety. Wartość projektu wynosi 3 927 824,59 PLN, z czego środki gminy stanowią 1 212 168,27 PLN, a środki unijne: 2 715 656,32 PLN. Projekt przewiduje rewitalizację 7 zabytkowych kamienic w obrębie Starego Miasta oraz zagospodarowanie pustych przestrzeni przy ul. Żelaznej i Pl. Wolności¹⁸⁶.

Pierwszą inwestycją realizowaną ze środków unijnych w Elblągu była modernizacja (wymiana systemu grzewczego) Galerii EL, jak również rozpoczęcie wdrażania planu najbardziej potrzebnych inwestycji infrastrukturalnych w obszarze Starówki – obrębie uznanym za bardzo ważny dla dziedzictwa kulturowego.

Wymiana i modernizacja systemu grzewczego w Centrum Sztuki Galeria EL na Starym Mieście w Elblągu obejmowała modernizację systemu nawiewowo-grzewczego: zakup nowej nagrzewnicy wraz z automatyką – falownik i centrala (1 szt.) i zainstalowanie nowego systemu nawiewowego (1 szt.) wraz z kanałami nawiewowymi (60 mb w posadzce) oraz modernizację węzła cieplnego. Całkowita wartość projektu: 47 050,27 EUR, z czego dofinansowanie Phare to 19 745,76 EUR¹⁸⁷.

Dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego umożliwiło realizację pierwszego etapu całkowitej odbudowy Starego Miasta, mającej na celu ochronę zabytków. Projekt obejmował modernizację istniejących już obiektów zabytkowych Biblioteki Elbląskiej oraz remont i adaptację obiektu przemysłowego dla potrzeb rozwoju działalności kulturalnej i bibliotecznej.

Rewitalizacja Centrum Kulturalnego Starego Miasta dotyczyła rozbudowy i modernizacji Biblioteki Elbląskiej. Okres realizacji projektu to listopad 2005 roku – czerwiec 2006 roku.

¹⁸⁵ http://samorzad.lex.pl/?cmd=prosto_z_samorzadu,19; dostęp 06.03.2011.

¹⁸⁶ <http://www.orneta.pl/index.php?menu=139>; dostęp 06.03.2011.

¹⁸⁷ <http://www.umelblag.pl/funduszeUE>; dostęp 06.03.2011.

Całkowita wartość projektu: 9 201 367,90 PLN. Dofinansowanie ERDF: 6 164 014,86 PLN. Promesa Ministra Kultury: 724 910,00 PLN. W ramach inwestycji zrealizowano: prace remontowe oraz modernizacyjno-adaptacyjne w zabytkowym budynku Biblioteki Elbląskiej oraz zabytkowym obiekcie przemysłowym (łącznie kubatura 16 355 m³), modernizację pomieszczeń I piętra Biblioteki Elbląskiej na Pracownię Badań Regionalnych i Pracownię Archiwistyczną (1 511,07 m²), modernizację obiektu przemysłowego przy ul. Św. Ducha 25 (1 250,47 m²) dla potrzeb przechowywania zabytkowych zbiorów Biblioteki Elbląskiej oraz na potrzeby działalności Biblioteki Pedagogicznej, zakup niezbędnego wyposażenia dostosowanego do potrzeb działalności kulturalnej Biblioteki Elbląskiej¹⁸⁸.

Dotacje z Narodowego Programu dla Polski Funduszy Małych Projektów Infrastrukturalnych - Granica Wschodnia wspierało unowocześnianie i dostosowanie dla wymogów turystyki wizytówki Elbląga - zabytkowej Bramy Targowej. Po odbudowie na najwyższym piętrze powstał taras widokowy. Zmodernizowany zabytek zawiera Międzynarodowe Centrum Informacji Turystycznej.

Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Elbląga i Regionu Morza Bałtyckiego miało nastąpić poprzez utworzenie Centrum Turystyki w Bramie Targowej na Starym Mieście. Okres realizacji projektu: styczeń – maj 2006 roku. Całkowita wartość projektu to 287 973,82 EUR, a dofinansowanie Phare: 168 319,20 EUR. Zmodernizowano i zaadoptowano Bramę Targową (powierzchnia 314,94 m²) dla potrzeb obsługi turystycznej¹⁸⁹.

Podczas realizacji programu INTERREG III A został przeprowadzony projekt dotyczący przebudowy zabytku na działalność Centrum Współpracy Transgranicznej. Ma to na celu rozwój współpracy transgranicznej oraz rozbudowę infrastruktury turystycznej, zwłaszcza turystyki żeglarskiej na Zalewie Wiślanym. Przebudowa obiektu dziedzictwa kulturowego: Centrum Współpracy Transgranicznej w Elblągu. Okres realizacji projektu to lipiec 2006 roku - maj 2007 roku. Całkowita wartość projektu: 389 954,30 EUR. W ramach projektu odrestaurowano zabytkową willę zlokalizowaną przy ulicy Warszawskiej 55. Wnętrze willi, przy wiernym zachowaniu stylistyki, zostało przystosowane pod potrzeby nowego gospodarza – Centrum Współpracy Transgranicznej¹⁹⁰.

Odbudowa Ratusza Staromiejskiego w Elblągu. Celem projektu jest wzrost potencjału turystycznego Elbląga przy zwiększeniu roli kultury i dziedzictwa kulturowego w rozwoju gospodarczym i ekonomicznym miasta i regionu. Okres realizacji projektu: kwiecień 2009 roku - czerwiec 2011 roku. Całkowita wartość projektu: 20 781 397,25 PLN. Dofinansowanie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego: 15 318 188,04 PLN¹⁹¹.

3. Wykorzystywanie funduszy w województwie Pomorskim

W latach 2007 – 2013 województwo pomorskie pozyska pomoc z funduszy europejskich przeznaczonych na odbudowę i renowację zabytków. Z dotacji przyznanych w 2009 roku województwo pomorskie otrzyma ponad 550 mln PLN. Z 1126 wniosków o dofinansowanie projektów wybrano 210 wniosków na łączną kwotę 558 mln PLN. Intencją 32 projektów, o łącznej wartości 115 mln PLN, jest wyremontowanie lub rewitalizacja zabytków na terenie województwa pomorskiego. Z dotacji na te projekty skorzystają 32 samorządy, organizacje kultury oraz parafie. Jako najważniejsze inwestycje renowacyjne wymienia się remont kościoła

¹⁸⁸ <http://www.umelblag.pl/funduszeUE>, 06.03.2011.

¹⁸⁹ <http://www.umelblag.pl/funduszeUE>, 06.03.2011.

¹⁹⁰ <http://www.umelblag.pl/funduszeUE>, 06.03.2011.

¹⁹¹ <http://www.umelblag.pl/funduszeUE>, 06.03.2011.

św. Jana w Gdańsku oraz Katedrę Oliwską, wśród obiektów niesakralnych najczęściej wspomina się o remoncie Twierdzy Wisłoujście oraz budowie amfiteatru przy zamku krzyżackim w Malborku¹⁹².

Beneficjentem ponad 20% z funduszy przeznaczonych na rewitalizację zabytków zostało Trójmiasto, do którego trafi około 26 mln PLN. W sumie na terenie Trójmiasta, z projektów dotowanych przez Unię Europejską, zostanie odnowionych 10 obiektów zabytkowych. Koszt remontów tych obiektów zbliży się do 100 mln PLN, a dofinansowanie z Unii Europejskiej wyniesie 57 mln PLN. Warto podkreślić, że w projektach podpisanych w 2009 roku po raz pierwszy beneficjentem została Archidiecezja Gdańska¹⁹³. Wartość projektów, do których Archidiecezja Gdańska otrzyma dofinansowanie, przekracza 5 mln PLN¹⁹⁴.

Najbardziej kapitałochłonną inwestycją jest remont Kościoła św. Jana w Gdańsku. Na inwestycję tę przeznaczono 17 mln PLN, z czego 65% (11mln PLN) dofinansuje Unia Europejska. Archidiecezja Gdańska uzasadnia potrzebę remontu kościoła faktem, że nie był on remontowany od czasu II wojny światowej i cały czas nosi znamiona wojny. Dodatkowo kościół jest udostępniany Nadbałtyckiemu Centrum Kultury (NCK), które urządza w świątyni koncerty, przedstawienia teatralne i wystawy. Jako, że wewnątrz świątyni będzie udostępniane NCK także po remoncie, to w ramach remontu przewidziano budowę obrotowej sceny oraz widowni. Ruchomość tych dwóch elementów pozwoli na dopasowanie tła do charakteru imprezy – kościelne będą odbywać się na tle ołtarza, a świecki na tle przeciwległej ściany¹⁹⁵.

Kolejnym dużym projektem jest projekt Muzeum Zamkowego w Malborku, który opiewa na kwotę 15 mln PLN, z czego 8 mln PLN pochodzić będzie z dotacji unijnych. W ramach tego projektu przewiduje się odbudowę dwóch mostów prowadzących do zamku oraz budowę amfiteatru. Zamek Krzyżacki w Malborku słynie z organizacji corocznej inscenizacji „Oblężenia Malborka”. Pomimo wspaniałych efektów artystyczno – pirotechnicznych, Muzeum Zamkowe w Malborku nie było w stanie zapewnić swoim gościom odpowiednich warunków do oglądania spektaklu, w tym odpowiedniej ilości miejsc siedzących. Projekt rozpoczęty w 2009 roku przewiduje budowę amfiteatru, który nie tylko poprawi warunki dla aktorów, ale przede wszystkim zapewni odpowiednie warunki dla widowni¹⁹⁶.

Kolejnym znaczącym projektem na terenie województwa pomorskiego jest szlak turystyczny Straszyn – Gdańsk. Szlak uzyskał pierwsze dofinansowanie do projektu już w 2010 roku, a w sezonie wakacyjnym można było korzystać z pierwszych efektów projektu. Głównym celem przedsięwzięcia jest stworzenie 24 – kilometrowego szlaku kajakowego między Straszynem i Gdańskiem na rzece Raduni. Szlak ma przebiegać od starej elektrowni wodnej w Straszynie, przez miasto Pruszcz Gdański, do centrum Gdańska. Zamiarem inicjatywy jest nie tylko wyregulowanie brzegów rzeki, tak aby były odpowiednie dla kajakarzy, ale także zbudowanie odpowiedniej infrastruktury. Do najważniejszych elementów infrastruktury projektu Magdalena Kołodziejczak (wójt gminy Pruszcz Gdański) zalicza: budowę pięciu dróg wokół zabytkowych elektrowni wodnych przeznaczonych do przenoszenia kajaków, dwóch placów do wyładowywania i wodowania kajaków. Dodatkowym elementem inwestycji jest zarybienie Raduni zagrożonymi wyginięciem gatunkami ryb (boleniami, świnkami, kozami, łosiami

¹⁹² www.dpr.woj-pomorskie.pl/pl/pomorska_baza_projektow, 06.03.2011.

¹⁹³ K. Moritz, *Miliony z Unii na pomorskie zabytki i drogi*, Trójmiasto.pl, 6.03.2011.

¹⁹⁴ www.dpr.woj-pomorskie.pl/pl/pomorska_baza_projektow, 06.03.2011.

¹⁹⁵ K. Mortiz, *Fundusze unijne dla pomorskich zabytków*, www.tur-info.pl, 06.03.2011.

¹⁹⁶ Ibidem.

i innymi). Koszt całości działań w projekcie ma wynieść 600 tys. PLN, z czego 450 tys. PLN pochodzić będzie z Regionalnego Programu Operacyjnego dla województwa pomorskiego¹⁹⁷.

Innym ważnym projektem na terenie woj. pomorskiego jest rewitalizacja Twierdzy Wisłoujście. Twierdza jest obecnie oddziałem Muzeum Historycznego Miasta Gdańska, które uzyskało dofinansowanie do modernizacji murów między bastionami Twierdzy. Z dotacji unijnych wyremontowane zostaną także kazamaty pod bastionami oraz Bastion Furta Wodna Fortu Carre, czyli wewnętrzna część Twierdzy od strony Martwej Wisły. Pierwsze inwestycje miały zakończyć się w 2010 roku, ale nadal brakuje oficjalnych informacji nt. stanu projektu. Prognozowane koszty miały wynieść 6 mln PLN, z czego 1 mln PLN wniosło z własnych środków miasto Gdańsk, a 85% ogółu projektu zostało sfinansowane z funduszu Norweskiego Mechanizmu Finansowego¹⁹⁸.

Znaczącym projektem dla Trójmiasta jest renowacja Archikatedry Oliwskiej. Archidiecezja Gdańska uzyskała na ten cel 5 mln PLN dotacji dla projektu wartego w sumie 7 mln PLN. Według Arcybiskupa Gdańskiego, w ramach projektu w katedrze mają zostać odrestaurowane okna, zainstalowane ogrzewanie oraz poprawione oświetlenie¹⁹⁹.

Jako że Unia Europejska przyznała dofinansowanie do ponad 200 projektów mających na celu ochronę zabytków i wsparcie ich infrastruktury, to należałoby wspomnieć także o tych mniejszych pod względem finansowym, ale znaczących ze względów historycznych. Do znaczących projektów z tej dziedziny w województwie pomorskim należy zaliczyć:

- adaptację zabytkowej mleczarni do celów turystycznych oraz utworzenie Żuławskiego Parku Historycznego – Nowy Dwór Gdański;
- restaurację zamku krzyżackiego – gmina Człuchów;
- rewaloryzację średniowiecznych obwarowań miejskich – miasto Lębork;
- renowację kościoła św. Jana Chrzciciela – miasto Chojnice;
- rozbudowę skansenu Muzealna Zagroda Albrechta – Swołowo;
- budowę pawilonu przy skansenie archeologicznym – miasto Sopot.

Podsumowanie

Region pomorski oraz warmińsko - mazurski wykorzystał efektywnie środki pochodzące z Unii Europejskiej w celu rewitalizacji i odbudowy zabytków dziedzictwa kulturowego, przez co historyczne obiekty stały się obiektami użyteczności publicznej. W ramach projektów dofinansowywanych z Europejskich Funduszy Strukturalnych wyremontowano i oddano do użytku obiekty świeckie oraz sakralne. Dzięki tym renowacjom oba województwa zwiększyły swoją atrakcyjność turystyczną i ekonomiczną.

Streszczenie

Województwo pomorskie oraz warmińsko - mazurskie wykorzystuje efektywnie środki pochodzące z Unii Europejskiej na rewitalizację i odbudowę zabytków dziedzictwa kulturowego, przez co historyczne obiekty stają się obiektami użyteczności publicznej. Dzięki tym renowacjom oba województwa zwiększyły swoją atrakcyjność turystyczną i ekonomiczną.

¹⁹⁷ K. Mortiz, *Unia daje miliony na projekty w pomorskim*, www.trojmiasto.pl, 06.03.2011.

¹⁹⁸ J. Siński, *Drugi bastion do odnowy*, „Dziennik Bałtycki”, 01.02.2009.

¹⁹⁹ K. Mortiz, op. cit., 06.03.2011.

Summary

Pomorskie and warmińsko - mazurskie regions use money from European Union effectively. Some of those projects have concerned revitalization and reconstruction of cultural heritage of Poland and thanks to UE grants many historical objects have already become public utility. With these renovation projects, both provinces have increased their touristic attractiveness and improved economic performance.

Bibliografia:

1. Siński J., *Drugi bastion do odnowy*, „Dziennik Bałtycki”, 01.02.2009.
2. Mortiz K., *Fundusze unijne dla pomorskich zabytków*, www.tur-info.pl.
3. Mortiz K., *Unia daje miliony na projekty w pomorskim*, www.trojmiasto.pl.
4. Mortiz K., *Miliony z Unii na pomorskie zabytki i drogi*, www.trojmiasto.pl.
5. www.dpr.woj-pomorskie.pl/pl/pomorska_baza_projektow.
6. www.dpr.woj-pomorskie.pl/pl/pomorska_baza_projektow.
7. www.orneta.pl/index.php?menu=139.
8. www.umelblag.pl/funduszeUE.
9. www.dotacje.xtp.pl.
10. samorzad.lex.pl/?cmd=prosto_z_samorzadu,19.